

Conversa amb Ana Cruz, directora de Programació de la Cineteca Nacional de Mèxic

«La qualitat artística està compensant l'accentuada crisi de la nostra indústria»

Mèxic és, juntament amb l'Argentina i el Brasil, una de les grans potències cinematogràfiques llatinoamericanes. Pel·lícules tan lloades com *Principio y fin*, *El callejón de los milagros*, *Profundo carmesí*, *El evangelio de las maravillas*, *Amores perros* i, més recentment, *El crimen del padre Amaro*, *Japón* i *Nicotina* corroboren el moment dolç que viu la indústria del cel·luloide del país asteca. Emilio Fernández i Luis Buñuel, d'entre els llegendaris precursors, Felipe Cazals, Jorge Fons i Arturo Ripstein, màxims exponents de la seva segona renaixença, han donat pas *aborita mismo* a una nova generació de realitzadors encapçalada per Alejandro González Iñárritu i Carlos Reygadas. Emperò, a pesar d'aquests símptomes aparents de salut de ferro, el cinema mexicà és, segueix essent, un gegant amb els peus de fang. La periodista, escriptora i professora universitària Ana Cruz, directora de Programació i Difusió de la Cineteca Nacional de Mèxic, conversa tranquil·lament d'aquests i altres temes amb Temps Moderns. Guionista, productora i conductora d'espais televisius (especialment en el reducte cultural del Canal 22) i radiofònics, la autora del llibre *Testigos de nuestro tiempo* ha estat i és una observadora crítica i constructiva de les profundes transformacions que ha assolit el setè art a la nació del tequila, els *mariachis* i la corrupció sistemàtica. Ana Cruz es despulla sense vergonya per ensenyar-nos la realitat del cinema mexicà.

Temps Moderns (TM).— D'entrada, hem de dir que les xifres, els números sempre freds, de la Cineteca Nacional de Mèxic resulten impressionants. Ens podria sintetitzar els principals eixos sobre els quals gira aquesta institució federal?

Ana Cruz (AC).— El 2004 complim els nostres primers trenta anys d'existència i, a més, just enguany en fa

vint que ens vam traslladar a les actuals instal·lacions de l'antiga Plaça dels Compositors, a l'avinguda México Coyoacán,¹ després de l'incendi que va destruir el 1982 la seu original. La Cineteca Nacional sorgeix a instàncies de la Secretaria de Governació i, com tota l'àrea cinematogràfica del país, estava adscrita als estudis Churubusco, a la Calzada de Tlalpan. Durant els deu anys d'activitat inicials, es començaren a recopilar els fons de l'entitat, fins aquell terrible esdeveniment. Malgrat

que es tractava d'una cineteca petita, encara modesta, amb només uns quatre mil títols, llevors ja era un centre important sobretot perquè guardava el més significatiu de l'època d'or del cinema mexicà, o sigui les dècades dels quaranta i els cinquanta. Actualment devem tenir uns dotze mil films, dels quals uns tres mil són nacionals i la resta, de les procedències més variades, des de Bergman a Fellini. Una de les nostres tasques més destacades ha estat precisament la recuperació dels ne-

gatiu de les pel·lícules. De fet, n'hi ha alguns que s'han perdut. En aquest sentit, s'ha d'alabar l'enorme resposta obtinguda per part dels productors, tant nacionals com estrangers, que ens van donar de forma solidària còpies de les cintes. D'altra banda, també opera la Filmoteca de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic (UNAM), que disposa d'uns fons molt més amplis que els nostres. La seva feina de conservació i difusió del patrimoni cinematogràfic mexicà i internacional ha estat i és fonamental. Tot i això, la Cineteca Nacional és l'encarregada de la custòdia de les pel·lícules exhibides dins les nostres fronteres, tant les mexicanes com les d'altres països.

TM.— La producció mexicana ha superat en moltes ocasions indústries tan fortes com ara l'argentina i, fins i tot, l'espanyola, que són sempre els referents.

AC.— Durant l'època daurada del cinema mexicà, es produïen unes 120, fins i tot 150, pel·lícules cada any. Després tothom va restringir les seves produccions i ens vam mantenir entorn dels seixanta o setanta títols, mentre que als vuitanta va tenir lloc una caiguda brutal, tant des del punt de vista conceptual i temàtic, com en termes quantitius. Fou una etapa de pel·lícules molt barates, d'una recuperació econòmica molt ràpida. I en aquesta situació complicada arribarem a la dècada dels noranta amb propostes innovadores i de qualitat. El cinema mexicà va refrescar-se molt gràcies a aquestes noves generacions i, d'aquesta forma, el nostre país va aconseguir recuperar la seva presència als festivals internacionals de prestigi com no succeïa des dels èxits dels tres pilars de la nostra filmografia moderna: Arturo Ripstein, Paul Leduc i Felipe Cazals. Així, Carlos Carrera va guanyar novament una Palma d'Or a Canes.

TM.— En resum, entre mitjan segle passat i els últims noranta, s'hi va obrir un forat ben gros, encara que es salvaren alguns mobles, els més polits.

AC.— Segur. Va destacar el treball de Luis Buñuel i l'*Indio* Fernández,² molt interessant en ambdós casos, però una etapa tan brillant com la dels quaranta ja no va repetir-se, tot i que

durant els cinquanta i també els seixanta poguérem veure coses molt destacades, mentre que els setanta es van caracteritzar per la necessitat de realitzar comedietes i els vuitanta significaren la gran catàstrofe. El cinema nacional revifa als noranta amb obres aïllades d'una qualitat artística de talla internacional, però encara no podem parlar d'una autèntica recuperació de la indústria.

TM.— Indubtablement, Arturo Ripstein va impactar força a Espanya per mor de *Profundo carmesí*, una pel·lícula excel·lent, on brilla amb intensitat Marisa Paredes.

AC.— En efecte, Ripstein, Leduc i Cazals, a més de Jaime Humberto Hermosillo i Jorge Fons, que va dirigir *El Callejón de los milagros*, són els principals noms de la segona meitat dels noranta, quan el cinema mexicà va obtenir premis a Venècia i Sant Sebastià. D'aquest període també és *El evangelio de las maravillas*.

TM.— Per cert, aquesta cinta de Ripstein està dedicada al cineasta i professor Emilio García Riera (Eivissa, 1931—Zapopan, Jalisco, 2002), una personalitat que ha deixat una petja molt marcada a Mèxic.

AC.— Sí, un mexicà adorat per tots nosaltres que havia nascut a Espanya. Curiosament, Magdalena Acosta, la directora general de la Cineteca Nacional, fou alumna seva. Era un home estimadíssim, intel·ligent i molt simpàtic. La Mostra de Cinema de Guadalajara li va retre un homenatge uns mesos després de la seva mort i nosaltres també el vam voler recordar. La *Historia documental del cine mexicano*³ encara segueix essent considerada avui dia la aportació més notable per al coneixement del nostre patrimoni cinematogràfic. Cap país atresora una recopilació tan exhaustiva com la que va elaborar García Riera. En certa ocasió, ell va manifestar en una entrevista que, amb aquesta obra, va poder pagar el seu deute envers Mèxic, pel fet d'haver-lo acollit amb els braços oberts.⁴

TM.— Un altre republicà il·lustre establert a aquest país, l'aragonès

Luis Buñuel, va filmar *Los olvidados*, un dels dos únics títols, a més de *Metropolis*, de Fritz Lang, que han estat distingits fins ara per la Unesco amb la seva inclusió dins el patrimoni cinematogràfic de la Memòria del Món. Això ha d'ésser un motiu d'orgull per a Mèxic, però també per a Espanya.

AC.— És clar, aquest reconeixement de l'Organització de les Nacions Unides (ONU) ens omple de satisfacció. Buñuel fou, per a nosaltres, un cineasta mexicà. *Los olvidados* representa un document extraordinari, valuosíssim, que suposa per primera vegada una mirada nova, amb ulls diferents, als pobres i, en general, al conjunt de la societat mexicana.

TM.— I gens complaent.

AC.— Zero. Amb aquesta pel·lícula s'acaba la visió del pobret bona gent i el ric dolent. L'infern i el paradís es troben pertot arreu. En aquest sentit, s'ha de dir que *Amores perros*⁵ conté molt de l'univers de *Los olvidados*. Bona part de les produccions dels últims tres anys, on predominen els personatges urbans, del carrer, estan influenciades clarament per Buñuel.

TM.— Tot i que, en el seu moment, aquesta esplèndida cinta va provocar una enorme polèmica als mitjans de comunicació i un considerable escàndol social.

AC.— De fet, gairebé l'insultaren quan la pel·lícula va estrenar-se a les pantalles. El rebuig i les crítiques foren generalitzades perquè la gent estava convençuda que Buñuel oferia una imatge denigrant dels mexicans en els escenaris internacionals. No oblidem que *Los olvidados* obtindria el premi major a Canes. Els espectadors consideraven que Luis era un ingrat amb el país que l'havia adoptat.

TM.— Sembla que les relacions cinematogràfiques entre Mèxic i Espanya siguin esplendoroses. Dues proves d'aquest apassionat idil·li: el jove Diego Luna ha participat en el rodatge de *Soldados de Salamina*, de David Trueba, i, d'altra banda, el veterà Sancho Gracia té un paper estelar a *El crimen del padre Amaro*.

AC.— Existeixen programes mutus de coinversió i coproducció. Pel que fa a la distribució i l'exhibició, des del 2000 ençà sempre projectem com a mínim una pel·lícula espanyola a les mostres organitzades per la Cineteca Nacional.⁶ És un país que també ha incorporat nous valors, entre ells el meravellós Fernando León de Aranoa, l'autor de les fantàstiques *Barrio* i *Los lunes al sol*, ambdues presentades en el nostre festival. Crec que els vincles s'han estret últimament, però en realitat sempre hem estat molt pròxims els uns dels altres. Resulta lògic perquè la tendència actual és la fórmula del cofinançament a l'hora de dur endavant qualsevol projecte i, en el nostre cas concret, l'afinitat lingüística l'afavoreix.

TM.— Emperò, els contactes amb els veïns del nord estan plens d'entrebancs. El vell president Porfirio Díaz ja ho va explicar amb una frase prou eloqüent: «*Pobre México, tan lejos de Dios y tan cerca de los Estados Uni-*

dos». Com defensar-se d'una allau de productes de qualitat variable, sovint dubtosa, que invaeix sense a penes resistència les sales comercials?

AC.— El mercat de Hollywood dicta unes lleis d'àmbit global. Està constituït per multinacionals que operen igual a Mèxic que al Brasil, l'Argentina, Alemanya, Itàlia o Espanya. Les cartelleres de tots els països s'assemblen molt. Per això, una de les tasques primordials de la Cineteca Nacional consisteix en l'exhibició de pel·lícules a circuits alternatius. A un costat es troba la indústria de Hollywood i, a l'altre lloc, actuen les cinematografies europees, llatinoamericanes i de la resta del món, amb poca sortida comercial perquè les empreses transnacionals gairebé acaparen totes les sales de projecció. A Mèxic, temps enrere, hi ha hagut diverses formes de proteccionisme, però, mentre no estimulem la producció pròpia, aquests mètodes no seran efectius. Què passa si tens el 10 per cent de quota nacional si no

disposes de la suficient producció mexicana per satisfer-la? És una qüestió bastant complexa, de debò. Per la nostra part, la Cineteca Nacional intenta compensar aquesta situació amb programes que inclouen pel·lícules que mai no arribarien a les pantalles comercials. Així, a través del festival Cinema Europa, hem donat a conèixer al nostre públic títols turcs i xipriotes, imagini's.

TM.— Podem concloure, doncs, que el present del cinema mexicà convida a l'optimisme?

AC.— Sí, almenys pel que fa al nivell qualitatiu. Quant al volum de producció, d'acord, no és el desitjable, i, lamentablement, molts companys cineastes han hagut de cercar altres fonts d'ingressos. La nostra indústria, com a tal, experimenta una crisi molt accentuada, però per sort està esmorteïda pels bons resultats artístics, a l'alçada dels millors països. ■

(1) La Cineteca Nacional s'ubica a la *colònia* (barri) de Xoco, a Coyoacán, una de les setze delegacions en què es divideix la immensa Ciutat de Mèxic.

(2) Emilio Fernández, director de *Maria Candelaria* i *Salón México*, dos dels productes més notables de la cinematografia mexicana.

(3) Sèrie de divuit volums que recull ressenyes de totes les pel·lícules produïdes a Mèxic fins al 1976.

(4) L'eivissenc va arribar a Mèxic el 1944, procedent de la República Dominicana. Ell, la seva germana Asunción —que resideix avui dia a la ciutat de Santiago de los Caballeros, al nord d'aquest empobrit estat caribeny— i els seus pares, el valencià Emili Garcia Rovira i la gironina Francesca Riera Roca, mestres a l'escola Graduada d'Eivissa entre 1933 i 1936, van haver d'exiliar-se primer a França i després a Amèrica arran de la derrota republicana a la Guerra Civil.

(5) Títol emblemàtic del nou cinema mexicà que ha dirigit Alejandro González Iñárritu.

(6) A tall d'exemple, la Cineteca Nacional de México organitza cada any dues edicions, de primavera i tardor, de la Mostra Internacional de Cinema. L'últim festival, celebrat el passat mes de novembre, va presentar les següents disset pel·lícules: *El gran dictador* (Estats Units), *Unas dulces mentiras* (França), *La pequeña costurera china* (França-Xina), *Tierra de sueños* (Irlanda), *Vladimir en Buenos Aires* (Argentina), *Salomé* (Espanya), *Soldados de Salamina* (Espanya), *Recuerdos* (Mèxic), *La hora de la religión* (Itàlia), *Spider* (França-Canadà), *Madame Satá* (Brasil), *Nada* (Cuba), *El ángel de mi derecha* (França-Tadjikistan), *Osama* (Afganistan), *Carandiru* (Brasil), *Dogville* (coproducció d'onze països de Lars von Trier) i *Swimming Pool* (França-Gran Bretanya).